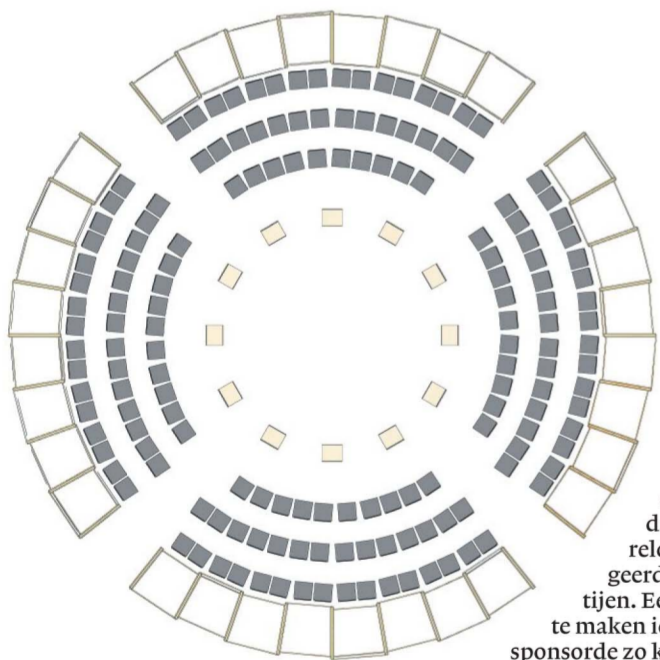

Vergaderzaal van de New World Summit van de Nederlandse kunstenaar Jonas Staal Afbeelding Paul Kuipers

Manifest

„Ik wil geen kunst maken binnen een zogeheten democratie”, schrijft **Jonas Staal**. „Ik wil de democratie zelf mede vormgeven.”

Jonas Staal

Jonas Staal (1981) maakte in 2005 kleine installaties met een portretje van Wilders, brandende kaarsjes, teddybeertjes. Het Openbaar Ministerie vervolgde hem wegens bedreiging. Staal werd uiteindelijk door de Hoge raad vrijgesproken. Hij liet politici en kunstenaars dagenlang in het Amsterdamse kunstcentrum W139 met elkaar praten. Staal organiseerde ook theateravonden onder andere over het plan voor een nieuw type gevangenis van PVV-Kamerlid Fleur Agema.

In de worsteling van de kunst in de twintigste eeuw is gekenmerkt door een streven naar vrijheid. Zij heeft kerk, staat en bourgeoisie bevochten om zich niet langer dienstbaar te hoeven maken aan een religieuze, politieke of economische agenda. De politiek in Nederland heeft die strijd serieus genomen. Na de oorlog kreeg de kunst van de politiek de taak om vrij te zijn. Iedere directe ideologische betrokkenheid was door de rol van kunst in de nazistische en stalinistische systemen verdacht geworden. Politiek en kunstwereld waren liever helemaal niet geëngageerd, dan geëngageerd met verkeerde partijen. Een politiek die uit angst vuile handen te maken ideologie vervuilde voor management, sponsorde zo kunst die zich niet dienstbaar durfde te maken aan een groter politiek project en niets anders was dan verpozing voor de kiezer-consumant en zijn managers. Zonder hun idealen expliciet te maken, zijn zowel politiek als kunst ten prooi gevallen aan populistische en demagogische, die het ruggengraatloze landschap van de kapitalistische democratie en haar kunst gebruiken als open speelveld voor hun ideeën. Ideologie is terug, ja, maar in de handen van racisten als Wilders. En kunst is weer politiek: maar alleen omdat zij als speeltje van de elite wordt weggezet door volksmensen. Wij hebben een proactieve politiek en een proactieve kunst nodig, die zich dienstbaar durven maken aan een ideologisch project.

Activisten voor vrijheid op internet, zoals WikiLeaks, Anonymous en de wereldwijde Occupy-beweging, verdedigen op fundamentele gronden de democratie als een open, non-exclusieve ruimte. Occupy is geen pasklare ideologie, maar een instrument om de politiek weer naar de straat te halen. Van representatie verschuift de nadruk naar actie. De fundamentele democratie is een ideologisch project dat een politiek systeem niet zelf invult, maar vrijgeeft aan de samenleving als geheel.

Wat kan de rol van de kunst zijn in deze politieke beweging? Volgens de Poolse beeldend kunstenaar Artur Zmijewski:

Kunst ter verdediging van de democratie

ski: „Door nogmaals afhankelijk te worden kan de kunst weer leren om maatschappelijk relevant te worden, zelfs op een uitvoerend niveau.” Pas als de kunst de ‘vrijheid’ die zij in de 20ste eeuw heeft gewonnen weer dienstbaar durft te maken aan een ideologisch project kan zij weer van maatschappelijke betekenis worden. De beweging in dienst van de fundamentele democratie zoekt naar een waarachtig nieuwe beeldentaal, naar een vorm die het democratisch instrumentarium ook daadwerkelijk voor het gehele volk ter beschikking stelt. Het is hier dat de kunst haar macht – haar verbeelding – kan tonen.

2 De oproep van Zmijewski beantwoord ik met mijn project *New World Summit*, een tweedaagse conferentie die plaats zal vinden in Berlijn op 4 en 5 mei. Politieke en juridische vertegenwoordigers van organisaties die zijn opgenomen op de zogeheten internationale ‘terreurlijsten’ zijn uitgenodigd om te spreken binnen de kaders van een alternatief parlement. Op deze terreurlijsten zijn organisaties opgenomen die internationaal als staatsgevaarlijk worden beschouwd. In de Europese Unie wordt deze lijst opgesteld door een geheime commissie, het zogeheten ‘Clearing House’. Dat gebeurt op allesbehalve democratische wijze: „Het toevoegen of verwijderen van namen op de terreurlijst vindt in het geheim plaats door een comité dat doorgaans halfjaarlijks bijeenkomt; en er zijn geen openbare verslagen van.” (Bron: *Adding Hezbollah to the EU Terrorist List – Hearing before the Subcommittee on Europe of the Committee on Foreign Affairs House of Representatives*, 20 juni, 2007).

De consequenties voor deze organisaties en mensen die met hen in contact staan, bestaan onder meer uit een blokkade van bankrekeningen en een reisverbod – waarbij het ons in het laatste geval is gelukt om een aantal juridische uitzonderingen mogelijk te maken. Geschiedenis wordt geschreven door overwinnaars. Wie het geweldsmonopolie in onze samenleving in handen krijgt, bepaalt uiteindelijk wie er terrorist is en wie niet. En de terrorist wordt niet alleen uitgesloten van het politiek proces maar ook onttrokken aan de rechtsstaat. Denk aan Guantánamo Bay en Abu Ghraib, of het ‘extraordinary rendition’-programma van

de CIA, waarbij terreurverdachten worden ontvoerd om in de gevangnissen van geallieerde staten verhoord en veelal ook gemarteld te worden.

Een gevolg hiervan is de algehele afzwakking van de rechtsstaat. Aangezien iedereen potentieel een terrorist is, worden burgerrechten beperkt en de macht van de staat over de burger en het rechtssysteem versterkt. Het voorstel van de PVV om mogelijke terroristen reeds te arresteren bij verdenking (dat wil zeggen, zonder feitelijk bewijs) staat in deze lijn. De rechtvaardiging hiervoor is stevast dat de democratie weerbaar moet zijn tegen haar vijanden: de terroristen zouden de vrije westerse wereld en zijn gelauwerde democratieën haten.

Maar deze organisaties – die gekenmerkt worden door een waaier van verschillende ideologische stromingen, van communistisch tot socialistisch, van marxistisch tot anarchistisch, nationalistisch, racistisch, religieus-fundamentalistisch en sektarisch – keren zich lang niet allemaal tegen de democratie als zodanig. Er zijn organisaties die vrije verkiezingen ondersteunen en de gelijkheid bepleiten van mannen en vrouwen, rijken en armen, meerderheden en minderheden. Veel van hen strijden voor zelfbeschikking en tegen militaire bezetting of andere vormen van onderdrukking. Wat daarentegen de afgelopen decennia door het Westen als ‘democratie’ aan de wereld is opgedrongen, heeft menigmaal geleid tot corruptie, onrecht en onderschikking van het belang van de meerderheid aan die van een verwesterde lokale elite en zijn buitenlandse beschermheren.

Het wordt de organisaties op de terreurlijst verweten dat ze burgerbevolkingen terroriseren met geweld. 9/11 is daarvan het meest extreme, en meest genoemde voorbeeld. Maar zij worden zelf ook geterroriseerd door westerse militaire operaties. Wat is het fundamentele verschil tussen de 3.000 slachtoffers van de Twin Towers en de honderdduizenden burgerdoden in Afghanistan en Irak die het gevolg zijn van het westerse ingrijpen? Terreur en staatsterreur vormen twee kanten van dezelfde munt.

Deze voorbeelden dienen niet ter legitimatie van geweld voor deze organisaties, maar maken duidelijk dat de eigenschappen die in de publieke opinie als ‘uniek’ worden be-

schouwd voor de democratie – zoals vrije verkiezingen, gelijkheid tussen mannen en vrouwen, homohuwelijk of zelfs beleid tegen terrorisme – ook bij een veelheid van organisaties op deze terreurlijsten terug te vinden zijn. Die symbolische eigenschappen maken een organisatie of staat dus nog niet per definitie democratisch.

De gewelddadige orde van de zogeheten ‘terroristen’ weerspiegelt de gewelddadige orde van de zogeheten ‘democratieën’. Het doel van de New World Summit is om deze samen te brengen, door een nieuwe politieke ruimte te creëren. Een ruimte waar de grenzen van ons huidige systeem in kaart worden gebracht. De bijeenkomst is een supplement op onze parlementaire democratie: een podium voor haar ‘schaduwzijde’. Samen vormen zij het conflictueuze gebied waarin wij moeten definiëren wat wij nu eigenlijk onder democratie verstaan.

3 De fundamentele democratie is het project dat ik als kunstenaar wens te verdedigen. Niet als exclusief goed voor staten enerzijds, of ‘terroristen’ anderzijds, maar voor iedereen, altijd, onder welke omstandigheden dan ook. Ik geloof in de democratie als een universele beweging. Een beweging die strijdt voor een niet-exclusieve politieke ruimte, waar elke stem hoorbaar, zichtbaar en voelbaar kan zijn.

Als kunstenaar wil ik de voorwaarden scheppen voor deze politieke ruimte. Ik wil geen kunst maken binnen een zogeheten democratie, ik wil de democratie zelf mede vormgeven. En zoals wereldwijd zichtbaar wordt, sta ik daarin verre van alleen.

Mede ondertekend door: Artur Zmijewski en Joanna Warsza (curatoren zevende Berlijn Biënnale), Sandra Teitge (assistent-curator), Paul Kuipers (architect New World Summit), Robert Kluijver (curator NWS), Younes Bouadi (producent NWS), Vincent W.J. van Gerven Oei (redacteur NWS), Sjoerd Oudman en het NWS Design Collective (vormgeving NWS). Zie newworldsummit.eu
7de Berlijn Biënnale: 27 april t/m 1 juli. Inl: berlinbiennale.de